

Warszawa, 26-01-2023 r.

RZECZNIK PRAW OBYWATELSKICH

Marcin Wiącek

WZF.7050.9.2022.TO

Pan

Mariusz Błaszczak

Minister Obrony Narodowej

Szanowny Panie Ministrze,

uprzejmie informuję, że w dniu 18 lutego 2022 r. została przeprowadzona przez pracowników Wydziału do spraw Żołnierzy i Funkcjonariuszy Biura Rzecznika Praw Obywatelskich wizytacja w 5 Lubuskim pułku artylerii w Sulechowie. Rozmowy dotyczyły głównie misji jednostki na granicy, w tym warunków socjalnych żołnierzy i wynikających z długiego pobytu poza domem - problemów rodzinnych.

Żołnierze zasygnalizowali wówczas potrzebę luzowania (np. na dwa miesiące) jednostki. W ocenie zainteresowanych długotrwała (przez 5 miesięcy) rozłąka z rodziną trwająca 3 tygodnie (na 1 tydzień odpoczynku) spowodowała całkowite przeorganizowanie życia rodzinnego. Wprawdzie żołnierze bardzo wysoko oceniali działalność Centrum Pomocy Rodzinie, to jednak wskazywali, że nawet na froncie żołnierze są luzowani w celu uniknięcia ich wyczerpania. Niepełne stany osobowe (w pułku było wówczas 1700 etatów, z czego 400 nieobsadzonych) oraz realizowane inne zadania (żołnierze jednostki uczestniczyli w misjach w ramach PKW) powodowały, że z coraz mniejszym entuzjazmem podchodzili oni do wyjazdów na granicę. Niedobory kadrowe w 5 lubuskim pułku artylerii (podobnie jak i wszystkich jednostek wzdłuż zachodniej granicy) wynikały także z faktu, że bliskość granicy łączy się z dużą ofertą zatrudnienia po niemieckiej stronie, na korzystniejszych finansowo warunkach.

W niniejszej sprawie Rzecznik Praw Obywatelskich zwrócił się do Dowódcy Generalnego Rodzajów Sił Zbrojnych sygnalizując problemy zgłaszane przez żołnierzy.

W odpowiedzi Dowódca Generalny RSZ wskazał, że za sprawą rozłąki z rodziną i brakiem informacji o ewentualnym terminie zakończenia działań na granicy przed żołnierzami i ich rodzinami pojawiły się nowe wyzwania. W związku z powyższym na bieżąco wprowadzano wówczas rozwiązania mające na celu polepszenie warunków służby na granicy oraz pozwalające na poprawę funkcjonowania rodzin żołnierzy. Jednocześnie mając na uwadze problemy rodzinne żołnierzy, Dowódca Generalny RSZ podkreślił przy tym dwukrotnie, że służba wojskowa nieodłącznie wiąże się z poświęceniem oraz pewnymi wyrzeczeniami/niedogodnościami i każdy zgłaszający się dobrowolnie do służby żołnierz powinien mieć tego świadomość.

Problemy sygnalizowane wówczas przez żołnierzy 5 pa, znalazły swoje odzwierciedlenie w nastrojach żołnierzy sygnalizowanych podczas kolejnej wizytacji zgrupowania „Langusta” w dniu 18 listopada 2022 r. Jak się okazało, na miejscu, dotyczyły one ponownie żołnierzy 5 pa, a także innych jednostek wojskowych realizujących zadania w ramach tego zgrupowania.

W trakcie spotkania z Naczelnikiem Wydziału ds. Żołnierzy i Funkcjonariuszy Biura RPO żołnierze z pionu logistyki 5 pa wskazywali na przeciążenie zadaniami. Po powrocie z granicy udają się oni bezpośrednio na poligon, gdzie zabezpieczają szkolenie dobrowolnej zasadniczej służby wojskowej. Powyższe powoduje, że w ciągu ostatniego roku niektórzy żołnierze przez ok. 280 dni pełnili służbę poza swoją jednostką wojskową, z czego ok. 240 dni na granicy. Od dwóch lat nie mogą wykorzystać urlopu wypoczynkowego. Nie są w także w stanie odebrać wypracowanych nadgodzin. W opinii żołnierzy obowiązki na granicy są dzielone nierówno. Niektórzy żołnierze (głównie sztabowi) w ogóle nie wykonywali zadań na granicy, zaś duża grupa żołnierzy spędziła tam ponad sto dni. Uważają oni, że nierówne traktowanie żołnierzy w tym zakresie powoduje, że stosunki międzyludzkie w jednostkach są złe. Z uwagi na bardzo duże obciążenie obowiązkami, służba w pionie logistyki nie jest szczególnie atrakcyjna dla żołnierzy. Duża liczba wakatów powoduje, że logistycy wykonują zadania, do których nie byli szkoleni. Przykładowo specjaliści od uzbrojenia zajmują się wyżywieniem żołnierzy. W rezultacie spada jakość wykonywanych przez nich zadań, co przekłada się na nastroje pozostałych żołnierzy. W ocenie rozmówców przeciążenie służbą na granicy spowodowało, że wielu żołnierzy złożyło raporty o zwolnienie z zawodowej służby wojskowej, niektórzy z powodu przemęczenia, inni ze względów rodzinnych.

Żołnierze 5 pa wyrazili także rozczarowanie pominięciem ich jednostki w korzystaniu z wchodzącego, od nowego roku tzw. dodatku bojowego, który z informacji przedstawionych przez MON, adresowany jest do żołnierzy jednostek bojowych i wsparcia pełniących służbę na wschodzie Polski. Z perspektywy blisko 240 dni spędzonych na wschodniej granicy Polski nieobjęcie żołnierzy 5 pa takim dodatkiem jest, w ich ocenie, niesprawiedliwe.

W związku z powyższym Zastępca RPO zwrócił się do Dowódcy 12. Szczecińskiej Dywizji Zmechanizowanej z prośbą o odniesienie się do przedstawionych problemów. Rzecznik poprosił także o przekazanie informacji na temat liczby raportów o zwolnienie z zawodowej służby wojskowej oraz na temat stanu dyscypliny - za ostatnie pięć lat – z wyszczególnieniem poszczególnych jednostek wchodzących w skład 12 Dywizji Zmechanizowanej.

Z otrzymanej odpowiedzi, w zakresie przeciążenia zadaniami wynika m.in., że rok 2022 jest szczególnie obfity w kontekście ilości realizowanych zadań przez 5 pa. Zdarzają się przypadki, że niektórzy żołnierze przebywają poza macierzystą jednostką wojskową przez okres przekraczający 200 dni w roku. Sytuacja ta dotyczy zwłaszcza stanowisk logistycznych i podyktowana jest faktem, że są to stanowiska wysoce specjalistyczne, wymagające szczególnych uprawnień, niedostępnych dla innych żołnierzy (np. magazynier środków MPS, magazynier środków bojowych, kierowca cysterny, kucharz itp.). Fakt ten, w połączeniu z wakującymi stanowiskami logistycznymi, w znacznej mierze utrudnia płynną rotację żołnierzy podczas wykonywania zadań. Nie bez znaczenia jest również to, że w czasie wizyty na granicy przedstawiciela Biura Rzecznika Praw Obywatelskich, pułk wykonywał równocześnie zadania na Ośrodku Szkolenia Bojowego Drawsko (szkolenie żołnierzy rezerwy) oraz na Ośrodku Szkolenia Poligonowego w Toruniu (zgrupowanie pododdziałów artylerii MARS-22). Ponad to pułk w 2022 r. realizował trzy szkolenia specjalistyczne dla żołnierzy innych państw w oparciu o infrastrukturę koszarową, jak również poligonową oraz formułował XII zmianę PKW Irak.

Dowódcy pododdziałów mają dokładać wszelkich starań, aby zadania wykonywane na „granicy” były równomiernie i sprawiedliwie dzielone pomiędzy żołnierzy. Żołnierze posiadający zaległe urlopy wypoczynkowe i „nadgodziny” wypracowane podczas realizacji zadań służbowych są sukcesywnie kierowani na dni wolne celem ich wykorzystania. Przełożeni żołnierzy starają się, aby było to realizowane w dogodnych dla żołnierzy terminach. Jest to realizowane sukcesywnie, godząc realizację bieżących zadań służbowych. Przeważająca liczba żołnierzy 5 pa zdaje sobie sprawę ze specyfiki

zawodu oraz dużej ilości zadań w 2021 i 2022 r. i stara się w sposób należyty wykonywać zadania stojące przed pułkiem godząc jednocześnie życie rodzinne z służbowym.

Wydaje się, że działania podejmowane na poszczególnych szczeblach dowodzenia są nieskuteczne, co oznacza, że potrzebne są zmiany systemowe. W praktyce, poza Dowództwem 12DZ, na przestrzeni ostatniego roku nastąpił znaczny wzrost odejść żołnierzy zawodowych do rezerwy (2018 – 207, 2019 – 247, 2020 – 246, 2021 – 336, 2022 - **839**). Na szczególną uwagę zasługuje sytuacja w 5 pa (2018 – 35, 2019 – 32, 2020 – 33, 2021 – 32, 2022 – **113**), choć nie jest to jednostka, w której odnotowano najwięcej zwolnień - rok do roku.

Z korespondencji RPO z Dowódcami oraz chociażby pobieżnej analizy zwolnień z zawodowej służby wojskowej wskutek wypowiedzeń stosunku służbowego w jednostkach 12 Dywizji Zmechanizowanej wynika, że żołnierze są przeciążeni służbą. Co więcej natłok zadań powoduje, że nie są oni w stanie odebrać nadpracowanych godzin (które w Siłach Zbrojnych nie są płatne), nie mówiąc już o skorzystaniu z przysługującego im prawa do corocznego płatnego urlopu (art. 66 ust. 2 Konstytucji). W konsekwencji niektórzy żołnierze otrzymują od rodzin ultimatum i rezygnują ze służby albo pozostają w służbie tracąc rodziny (naturalnie pozostaje także duża grupa żołnierzy, która stara się godzić obowiązki służbowe z życiem rodzinnym). Sytuacji żołnierzy np. 5 pa dodatkowo nie pomaga decyzja o pominięciu ich jednostki w zakresie dodatku bojowego za służbę na granicy oraz odebranie części wyposażenia bojowego. Na marginesie zauważenia wymaga, że stosunkowo łatwo na rynku cywilnym odnajdują się żołnierze logistyki np. kierowcy, kucharze, czy inni specjaliści ze szczególnymi uprawnieniami (np. na sprzęt ciężki). Brak szczególnych zachęt i liczba wakatów w pionie logistyki powoduje, że pozostali żołnierze, którzy pełnią tam służbę są eksploatowani ponad miarę.

Wydaje się przy tym, że na ten stan rzeczy utrwalany jest przez obowiązujące przepisy prawa, gdyż w ostatnich latach regułą stały się przepisy o charakterze wyjątkowym, które wyłączają standardowe zasady wymiaru czasu służby żołnierzy zawodowych w szczególnych przypadkach.

Zgodnie z art. 275 ust. 4 ustawy z dnia 11 marca 2022 r. o Obronie Ojczyzny (Dz.U. z 2022 r. poz. 2305 ze zm.) normy wymiaru czasu służby nie mają zastosowania do oficerów zawodowych pełniących obowiązki dowódców jednostek wojskowych, **a także do żołnierzy zawodowych realizujących zadania szczególnie istotne dla Sił**

Zbrojnych oraz realizujących zadania o charakterze nadzwyczajnym niezbędne do ochrony interesów państwa, w szczególności: biorących udział w zapobieganiu skutkom katastrof naturalnych lub awarii technicznych noszących znamiona klęski żywiołowej oraz w celu ich usunięcia, **pełniących służby i dyżury, odbywających ćwiczenia i szkolenia oraz pełniących służbę wojskową poza granicami państwa.**

Przekładając treść tych przepisów na grunt zgłaszanych przez żołnierzy zastrzeżeń należy wskazać, że w zakresie ich stosowania znaleźli się m.in. żołnierze pełniący służbę na granicy, poligonach i w ramach PKW Irak. Mnogość wyłączeń powoduje odwrócenie standardu, a służba w zwykłym wymiarze czasu służby staje się wyjątkiem. Mam świadomość, że wymiar czasu służby żołnierzy zawodowych jest określony ich zadaniami służbowymi, jest to normatywny wymiar poświęcenia, o którym wspominał Dowódca Generalny RSZ. Jednak kiedy wyjątek staje się regułą, a przy tym zaangażowanie w realizację postawionych zadań pozostaje niedocenione - to konsekwencją takiego stanu rzeczy może okazać się zwalnianie się żołnierzy z zawodowej służby wojskowej, czego odzwierciedleniem pozostają w tym zakresie statystyki 12 Dywizji Zmechanizowanej.

Uwagi te przekazuję Panu Ministrowi stosownie do art. 16 ust. 1 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (Dz. U. z 2020 r. poz. 627 ze zm.) z prośbą o zapoznanie się z nimi oraz przedstawienie stanowiska.

Z poważaniem

Marcin Wiącek

Rzecznik Praw Obywatelskich

/-podpisano elektronicznie/